بسم الله الرحمن الرحيم

કુર્આનની સર્વગ્રાહી તફસીર (વિવરણ)

મઆરિફુલ કુર્આન

ગુજરાતી

મૂળ લેખક

હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફીઅ્ સા. (રહ.)

અનુવાદક

ઈલ્યાસ ગુલામમુહમ્મદ આદમ સાલેહ પટેલ (ખાનપુરી)

પ્રકાશક

હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ વલી ભૂતા સા. (દા.બ.)

સ્થાપક તથા મોહતમિમ

જામિઅતુલ બનાત ટંકારીઆ

મુ.પો. ટંકારીઆ,

તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત)

www.maarifulqurangujarati.com

કાનૂની ચેતવણી: ● આ તફસીરનો હેતુ ફી–સબિલિલ્લાહ પ્રચાર પ્રસારનો છે, જેથી કોઈપણ વ્યક્તિએ પ્રસ્તુત વેબસાઈટના કોઈપણ સાહિત્યનો અથવા તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ વેપારી ધોરણે કરવાની અથવા કિતાબ સ્વરૂપે છપાવવાની સખત મનાઈ છે. માત્ર ઓનલાઈન શેરીંગ કોઈપણ પ્રકારના એડીટીંગ સિવાય કરી શકાય છે.

● પ્રકાશક પાસે આ તફસીરના પિન્ટેડ કોપીના સર્વ હક્ક કોપી રાઇટેડ હોવાના કારણે મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીમાંથી પ્રકાશક અને અનુવાદકનો પ્રિન્ટેડ કોપીનો પેજ નંબર, ભાગ નંબરનો હવાલો આપી કોઈ ફકરો કે વાક્ય કોઈ કિતાબ અથવા લેખમાં કોઈપણ જાતના એડીટીંગ વિના લખી / છાપી શકાય છે.

● આ બાબતોનું ઉલ્લંઘન કરનાર સામે કાયદેસરની કાનૂની કાર્યવાહી કરવાની સખત ચેતવણી આપવામાં આવે છે.

નોંધ : મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોની હાર્ડ પ્રિન્ટેડ કોપી મેળવવા માટે પ્રકાશક હઝરત મવલાના ઇસ્માઈલ ભૂતા સાહબનો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

Designed and Typesetting By: **Safwan Patel Khanpuri**

પ્રકરણ (૮૩)

સૂરએ તત્ફીફ

સૂરએ તત્ફીફ મક્કામાં નાઝિલ થઈ અને તેની ૩૬ આયતો છે.

આયતો : (સૂરએ તત્ફીફ : આયત નં. ૧ થી ૩૬)

اٰياتها ٣٦ — ٨٣ سُوْرَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ مَكِّيَّةٌ ٨٦ — رُكُوعها ١

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

وَيۡلٌ لِّلۡمُطَفِّفِيۡنَ ۝١ الَّذِيۡنَ اِذَا اكۡتَالُوۡا عَلَى النَّاسِ يَسۡتَوۡفُوۡنَ ۝٢ وَاِذَا كَالُوۡهُمۡ
اَوۡ وَّزَنُوۡهُمۡ يُخۡسِرُوۡنَ ۝٣ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمۡ مَّبۡعُوۡثُوۡنَ ۝٤ لِيَوۡمٍ عَظِيۡمٍ ۝٥
يَّوۡمَ يَقُوۡمُ النَّاسُ لِرَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ۝٦ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الۡفُجَّارِ لَفِيۡ سِجِّيۡنٍ ۝٧
وَمَاۤ اَدۡرٰىكَ مَا سِجِّيۡنٌ ۝٨ كِتٰبٌ مَّرۡقُوۡمٌ ۝٩ وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ۝١٠ الَّذِيۡنَ
يُكَذِّبُوۡنَ بِيَوۡمِ الدِّيۡنِ ۝١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖۤ اِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ اَثِيۡمٍ ۝١٢ اِذَا تُتۡلٰى
عَلَيۡهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيۡرُ الۡاَوَّلِيۡنَ ۝١٣ كَلَّا بَلۡ ٚ رَانَ عَلٰى قُلُوۡبِهِمۡ مَّا كَانُوۡا
يَكۡسِبُوۡنَ ۝١٤ كَلَّآ اِنَّهُمۡ عَنۡ رَّبِّهِمۡ يَوۡمَئِذٍ لَّمَحۡجُوۡبُوۡنَ ۝١٥ ثُمَّ اِنَّهُمۡ لَصَالُوا
الۡجَحِيۡمِ ۝١٦ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِىۡ كُنۡتُمۡ بِهٖ تُكَذِّبُوۡنَ ۝١٧ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الۡاَبۡرَارِ
لَفِىۡ عِلِّيِّيۡنَ ۝١٨ وَمَاۤ اَدۡرٰىكَ مَا عِلِّيُّوۡنَ ۝١٩ كِتٰبٌ مَّرۡقُوۡمٌ ۝٢٠ يَّشۡهَدُهُ الۡمُقَرَّبُوۡنَ ۝٢١
اِنَّ الۡاَبۡرَارَ لَفِىۡ نَعِيۡمٍ ۝٢٢ عَلَى الۡاَرَآئِكِ يَنۡظُرُوۡنَ ۝٢٣ تَعۡرِفُ فِىۡ وُجُوۡهِهِمۡ
نَضۡرَةَ النَّعِيۡمِ ۝٢٤ يُسۡقَوۡنَ مِنۡ رَّحِيۡقٍ مَّخۡتُوۡمٍ ۝٢٥ خِتٰمُهٗ مِسۡكٌ ؕ وَفِىۡ ذٰلِكَ
فَلۡيَتَنَافَسِ الۡمُتَنَافِسُوۡنَ ۝٢٦ وَمِزَاجُهٗ مِنۡ تَسۡنِيۡمٍ ۝٢٧ عَيۡنًا يَّشۡرَبُ بِهَا

الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا
مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا
رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾
فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾
هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

તરજુમો / તફસીર :

અલ્લાહના નામથી શરૂ કરૂં છું જે ઘણો જ દયાળુ અને કૃપાળુ છે.

માપતોલમાં ઘટાડો કરનારાઓની મહા ખરાબી છે (૧) કે જ્યારે લોકોથી (પોતાનો હક) માપીને લે ત્યારે તો પૂરૂં ભરી લે છે (૨) અને જ્યારે તેમને માપીને અથવા તોલીને આપે ત્યારે ઓછું આપે છે. (૩) શું તે લોકોને એનું યકીન નથી કે તેઓને (ફરી સજીવન કરી) ઉઠાડવામાં આવશે ? (૪) તે એક મહાન દિવસના માટે, (૫) કે જે દિવસે સર્વ લોકો કુલ જહાનના માલિકની આગળ ઊભા રહેશે (૬) કદી નહિ, (બેશક પાપીઓનાં) આ'માલનામા સિજ્જીનમાં રહેશે (૭) અને (હે મુહમ્મદ ﷺ !) આપને કંઈ ખબર છે કે સિજ્જીનમાં રખાયલું આ'માલનામું શું છે ? (૮) એ એક નિશાન કરેલું દફતર છે. (૯) તે (કિયામતના) દિવસે જુઠાડનારાઓની મહા ખરાબી છે. (૧૦) જેઓ ઈન્સાફના દિવસને જૂઠાડે છે (૧૧) અને તે (દિવસ)ને તો તે જ જૂઠાડે છે જે હદથી વધી જનારા મહા પાપી છે. (૧૨) જ્યારે તેને અમારી આયતો સંભળાવવામાં આવે ત્યારે કહે છે કે આ તો આગલાઓની દંતકથાઓ છે. (૧૩) એવું કંઈ નથી, બલકે (જૂઠાડવાનું મૂળ કારણ એ છે કે) તેઓના દિલો પર તેમની (બુરી) કરણીનો કાટ ચઢી ગયો છે. (૧૪) કંઈ નહિ, તેઓને તે દિવસે પોતાના પરવરદિગાર(ના દીદાર)થી રોકવામાં આવશે. (૧૫) (માત્ર એટલું જ નહિ, પણ) પછી બેશક, તેઓ દોઝખમાં પડનાર છે. (૧૬) પછી તેઓને કહેવામાં આવશે કે આ તે જ છે કે જેને તમે

જૂઠાડતા હતા. (૧૭) (મુઅમિનો સંબંધી તેઓ જેવું ધારે છે) એવું તો નથી જ. નિઃસંશય નેક લોકોના આ'માલનામા ઈલ્લીય્યીનમાં રહેશે (૧૮) અને આપને કંઈ ખબર છે કે ઈલ્લીય્યીન શું છે ? (૧૯) તે એક નિશાન કરેલું દફતર છે, (૨૦) જેને નજીકવાળા ફરિશ્તા (ઉમંગથી) જુએ છે. (૨૧) બેશક, નેક લોકો બહુ આરામમાં હશે. (૨૨) તખતો પર (બેસી સ્વર્ગની નવીનતા) જોતા હશે. (૨૩) આપ તેઓના મુખ પર જ આરામની પ્રફુલ્લતા ઓળખી લેશો (૨૪) (અને) તેમને ચોખ્ખી શરાબ પિવડાવવામાં આવશે જે સીલબંધ હશે. (૨૫) જેની સીલ કસ્તુરીની હશે અને એના જ ઉપર હરિફાઈ કરનારાઓએ હરિફાઈ કરવી જોઈએ (૨૬) અને તે શરાબની મેળવણી તસ્નીમ(ની શરાબ)થી હશે. (૨૭) તે એક નહેર છે, જેમાંથી (અલ્લાહના) મુકર્રબ બંદાઓ પીશે. (૨૮) જે લોકો પાપી (કાફિર) હતા તેઓ ઈમાનવાળાઓ(ને દુનિયામાં હલકા સમજી તેઓ)ની હાંસી કરતા હતા (૨૯) અને જ્યારે તે (ઈમાનવાળા) તેઓની પાસેથી પસાર થતા ત્યારે તેઓ આપસમાં આંખોના ઈશારા કરતા હતા (૩૦) અને જ્યારે તેઓ પોતાના ઘેર પાછા જતા ત્યારે (એમની) જ વાતો બનાવતા પાછા વળતા હતા (૩૧) અને જ્યારે એમને જોતા તો કહેતા કે બેશક, આ લોકો જ અવળે માર્ગે ગયેલા છે. (૩૨) જો કે તેઓને એમના ઉપર રક્ષક બનાવી મોકલવામાં આવ્યા નથી. (૩૩) તો આજે (કિયામતના દિવસે) ઈમાનવાળા તે કાફિરો પર હસતા હશે. (૩૪) તખતો પર (બેસી તેમનો તમાશો) જોઈ રહ્યા હશે (૩૫) (અને આપસમાં કહેશે કે) હવે કાફિરોને તેમનાં કૃત્યોનો ઠીક બદલો મળ્યો છે.૫ (૩૬)

www.maarifulqurangujarati.com

વિસ્તૃત વિવરણ :

સૂરએ તત્ફીફ હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.)ના નિવેદન પ્રમાણે મક્કી સૂરત છે. સામાન્ય રીતે કુર્આનના મુસહફમાં તેને આ જ બીનાએ મક્કી લખી છે અને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ, કતાદહ, મકાતિલ તથા ઝહ્હાક (રદિ.) નજીક મદની સૂરત છે પરંતુ તેની માત્ર આઠ આયતો મક્કી છે. ઈમામ નસાઈ (રહ.)એ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી રિવાયત કરી છે કે જ્યારે

રસૂલે કરીમ ﷺ મદીના તશરીફ લાવ્યા તો જોયું કે મદીનાના લોકો જેમના સામાન્ય વ્યવહારો كَيْل દ્વારા એટલે કે માપતોલ દ્વારા થતા હતા, તેમાં તેઓ ચોરી કરવાની અને ઓછું માપવાની બુરી ટેવ ધરાવતા હતા. તેના ઉપર આ સૂરત નાઝિલ થઈ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે આ પ્રથમ સૂરત છે કે જે મદીના તય્યિબહ પહોંચવાની સાથે જ નાઝિલ થઈ, તેનું કારણ એ હતું કે મદીનાના લોકોમાં તે સમયે એવો રિવાજ સામાન્ય હતો કે જ્યારે પોતે કોઈની પાસેથી સોદો લેતા તો માપતોલ પૂરેપૂરું લેતા હતા અને જ્યારે બીજાઓને વેચતા તો તેમાં કમી અને ચોરી કરતા હતા. આ સૂરતના નાઝિલ થવાથી આ લોકો આ ખરાબ ટેવથી બચી ગયા અને એવા બચ્યા કે આજ દિન સુધી મદીનાના લોકો માપતોલ પૂરેપૂરું કરવામાં સમગ્ર દુનિયામાં મશહૂર છે.

(રવાહુ હાકિમ, નસાઈ અને ઈબ્ને માજહ સહીહ સનદ દ્વારા મઝહરીમાંથી)

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ માં مُطَفِّفِيْنَ એ تطفيف થી બને છે જેનો અર્થ માપતોલમાં કમી કરવાનો છે અને એવું કરનારને મુતફફીફ કહેવામાં આવે છે. કુર્આને હકીમના આ ફરમાનથી સાબિત થયું કે માપતોલમાં કમી કરવી હરામ છે.

તત્ફીફ (ઓછું તોલવું) માત્ર માપતોલમાં જ નથી બલકે હકદારને તેનો હક ઓછો દેવામાં કોઈ વસ્તુની કમી હોય તો તે પણ તત્ફીફમાં સામેલ છે :

કુર્આન અને હદીષમાં માપતોલમાં કમી કરવાનું હરામ ઠરાવવામાં આવ્યું છે, કારણ કે સામાન્ય રીતે વ્યવહારની લેનદેન આ જ બે પદ્ધતિઓથી થાય છે. તેના દ્વારા એવું કહી શકાય છે કે હકદારનો હક અદા થયો અથવા નહીં પરંતુ એ ખબર છે કે તેનો હેતુ દરેક હકદારનો હક પૂરેપૂરો કરવો છે, તેમાં કમી કરવી હરામ છે. આથી જાણ થઈ કે આ માત્ર માપતોલની સાથે ખાસ નથી બલકે દરેક તે વસ્તુ જેનાથી કોઈનો હક પૂરો કરવાનું અથવા ન કરવાનું ચકાસવામાં આવે છે તેનો આ જ હુકમ છે, ભલે માપતોલથી હોય અથવા ગણતરી કરીને હોય અથવા કોઈ બીજી રીતે હોય, દરેક વસ્તુમાં હકદારના હકને ઓછું દેવું તત્ફીફ હરામ હોવાના હુકમમાં સામેલ છે.

મુઅત્તા ઈમામ માલિકમાં છે કે હઝરત ઈબ્ને ખત્તાબ (રદિ.)એ એક

વ્યક્તિને જોયો કે નમાઝના રુકૂઅ્ સિજ્દહ વગેરે પૂરા કરતો ન હતો અને જલદી જલદી નમાઝ સમાપ્ત કરી નાંખતો હતો તો તેને કહ્યું, لَقَدْ طَفَّفْتَ એટલે કે તેં અલ્લાહ તઆલાના હકમાં તત્ફીફ એટલે કે કમી કરી. હઝરત ફારૂકે આ'ઝમ (રદિ.)ના આ નિવેદનને નકલ કરીને હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.)એ કહ્યું, لِكُلِّ شَيْءٍ وَفَاءٌ وَتَطْفِيفٌ એટલે કે પૂરો હક આપવો અથવા ઓછું કરવું દરેક વસ્તુમાં છે, એટલે સુધી કે નમાઝ, વુઝૂ અને પાકી વગેરેમાં પણ અને એ જ રીતે બીજા હુકૂકુલ્લાહ અને ઈબાદતોમાં કમી અને ઓછું કરનાર તત્ફીફ કરવાનો અપરાધી છે. આ જ રીતે હુકૂકુલ ઈબાદમાં જે વ્યક્તિ નક્કી હકથી ઓછું કરે છે તે પણ તત્ફીફના હુકમમાં છે, મજૂર અથવા કર્મચારીએ જેટલા સમયની સેવાનો કરાર કર્યો છે તેમાંથી સમય ચોરવો અને ઓછું કરવું પણ તેમાં સામેલ છે. વખતની અંદર જે રીતે મહેનતનું કામ કરવાનું સામાન્ય રીતે રિવાજ છે તેમાં સુસ્તી કરવી પણ તત્ફીફ છે, એમાં સામાન્ય લોકોમાં એટલે સુધી કે ઈલ્મવાળાઓમાં પણ ગફલત જોવા મળે છે. પોતાની નોકરીના ફરજોમાં કમી કરવાને કોઈ ગુનોહ જ સમજતા નથી, اَعَاذَنَا اللّٰهُ مِنْهُ

હદીષ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલે કરીમ ﷺએ ફરમાવ્યું કે خَمْسٌ بِخَمْسٍ એટલે કે પાંચ ગુનાહોની સજા પાંચ વસ્તુઓ છે. (૧) જે વ્યક્તિ વચનભંગ કરે છે અલ્લાહ તઆલા તેના ઉપર દુશ્મનને થોપી દે છે અને તે દુશ્મનને વર્ચસ્વ આપી દે છે, (૨) જે કોમ અલ્લાહ તઆલાના કાયદાઓને છોડીને બીજા કાયદાઓ પ્રમાણે ફૈસલો કરે છે તેમનામાં ગરીબી અને બેહાલી સામાન્ય થઈ પડે છે, (૩) જે કોમમાં નિર્લજ્જતા અને વ્યભિચાર સામાન્ય થઈ જાય તેમના ઉપર અલ્લાહ તઆલા પ્લેગ (અને બીજી ચેપી બીમારીઓ) થોપી દે છે, (૪) જે લોકો માપતોલમાં કમી કરવા લાગે છે અલ્લાહ તઆલા તેમને દુષ્કાળમાં સપડાવી દે છે, (૫) જે લોકો ઝકાત અદા નથી કરતા અલ્લાહ તઆલા તેમનાથી વરસાદ રોકી દે છે.

(કુર્તુબીના વર્ણન પ્રમાણે)

તબરાનીએ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)થી રિવાયત કરી છે કે રસૂલે

કરીમ ﷺએ ફરમાવ્યું કે જે કોમમાં માલે ગનીમતની ચોરી કરવાનું પ્રચલિત થઈ જાય અલ્લાહ તઆલા તેમના દિલોમાં દુશ્મનોનો રુઆબ અને ભય નાંખી દે છે અને જે કોમમાં રિબા એટલે કે વ્યાજખોરીનો રિવાજ થઈ જાય છે તેમનામાં મોતનું પ્રમાણ વધી જાય છે અને જે કોમ માપતોલમાં કમી કરે છે તો અલ્લાહ તઆલા તેમની રોજી કાપી નાંખે છે અને જે લોકો સત્ય વિરુદ્ધ ફેંસલા કરે છે તેમનામાં હત્યા અને ખૂનામરકી સામાન્ય થઈ જાય છે અને જે લોકો કરારમાં ગદારી કરે છે અલ્લાહ તઆલા તેમના ઉપર દુશ્મન થોપી દે છે.

(રવાહુ માલિક, મઝહરીમાંથી)

ગરીબી, ભૂખમરો, દુષ્કાળ અને રોજીની તંગીના વિવિધ સ્વરૂપો :

હદીષમાં જે લોકોની રોજી તંગ કરી દેવાનું ફરમાન છે તેનું એ સ્વરૂપ પણ હોઈ શકે છે કે તેને રોજીથી બિલકુલ વંચિત કરી દેવામાં આવે અને આ સ્વરૂપ પણ રોજીની તંગીમાં સામેલ છે કે રોજી હોવા છતાં તે તેને ખાઈ ન શકે અથવા તેનો ઉપયોગ ન કરી શકે, જેમકે ઘણી બીમારીઓમાં એવું જોવા મળે છે અને આ યુગમાં તો આવું થવું ઘણું સામાન્ય છે. એ જ પ્રમાણે દુષ્કાળનું એ સ્વરૂપ પણ હોઈ શકે છે કે ચીજવસ્તુઓની આવશ્યકતાની પૂર્તી ન થઈ શકે અને એવું પણ બની શકે છે કે ચીજવસ્તુઓ ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં હોવા છતાં તેની માંગ એટલી વધી જાય અથવા મોંઘવારી એટલી વધી જાય કે તેને ખરીદવું જ મુશ્કેલ થઈ જાય, જેમકે આજે મોંઘવારીના કારણે મોટા ભાગે જોવા મળી રહ્યું છે અને હદીષમાં ગરીબી થોપી દેવાનો ઈરશાદ છે તેનો અર્થ માત્ર એ નથી કે રૂપિયા પૈસા અને જરૂરતની ચીજવસ્તુઓ તેની પાસે ન રહે બલકે ગરીબીનો મૂળ અર્થ મોહતાજી અને જરૂરિયાત છે. દરેક વ્યક્તિ પોતાના કારોબાર અને જિંદગીની જરૂરતોમાં બીજા લોકોનો જેટલો મોહતાજ હોય એટલો જ તે ફકીર અને ગરીબ છે. આ યુગની પરિસ્થિતિ ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો માણસ પોતાની રહેણી કહેણી અને પોતાની મુસાફરી તથા આવાગમન અને પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરવામાં એવા એવા કાયદાઓમાં જકડાયેલો જોવા મળે છે કે તેને કોળિયો ગળે ઉતારવાની અને વાત કરવાની પણ પાબંદીઓ છે. પોતાનો માલ અને રૂપિયા પૈસા ઉપસ્થિત હોવા છતાં ખરીદી કરવામાં સ્વતંત્ર નથી કે જ્યાંથી ઈચ્છે કંઈ ખરીદી કરી લે.

મુસાફરીમાં એ સ્વતંત્ર નથી કે જ્યાં ઈચ્છે ચાલ્યો જાય, એવા એવા કાયદાઓમાં આજનો માનવી જકડાયેલો છે કે દરેક કામ કરવા માટે ઑફિસ અને કોર્ટ કચેરીથી લઈ પટાવાળાઓ સુધીની ખુશામત કર્યા વિના જિંદગી ગુઝારવી મુશ્કેલ છે. આ બધી મોહતાજી જ તો છે અને તેનું જ નામ ગરીબી અને ફકીરી છે. આ વિગતથી તે શંકા દૂર થઈ ગઈ જે હદીષના ફરમાન પ્રમાણે જાહેર પરિસ્થિતિના કારણે હોઈ શકે છે.

સિજ્જીન અને ઇલ્લિય્યીન :

كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَّارِ لَفِىْ سِجِّيْنٍ માં سِجِّيْنٌ (સિજ્જીન) જેનો અર્થ "તંગ જગ્યામાં કેદ કરવા"નો પણ થાય છે. કામુસમાં છે કે સિજ્જીનનો અર્થ "કાયમી કેદ"નો છે અને હદીષોમાં તથા ઈશારાઓથી એ જાણ થાય છે કે સિજ્જીન ખાસ સ્થળનું નામ છે અને કાફિરો તથા દુષ્ટોની રૂહોનું આ જ સ્થળ છે અને આ જ સ્થળે તેમના આ'માલનામાઓ પણ રહે છે જેનો અર્થ એ પણ હોઈ શકે છે કે તેમના આ'માલનામાઓ આ સ્થળે સુરક્ષિત કરી દેવામાં આવે છે અને એવું પણ શક્ય છે કે આ સ્થળે કોઈ એવો મહાન ગ્રંથ ઉપસ્થિત છે જેમાં દુનિયાના બધા જ કાફિરો અને દુષ્ટોના અમલો લખવામાં આવતા હોય.

આ સ્થળ કોઈ એક જગ્યા છે જેના વિશે હઝરત બરાઅ્ બિન આઝિબ (રદિ.)ની એક લાંબી હદીષમાં છે કે રસૂલે કરીમ ﷺએ ફરમાવ્યું કે સિજ્જીન સાતમી જમીનના નીચેના ભાગમાં છે અને ઈલ્લિય્યીન સાતમાં આસમાનમાં અર્શ નીચે છે. (બગવી, અહમદ અને મઝહરીની સનદથી) હદીષની અમુક રિવાયતોમાં એવું પણ છે કે સિજ્જીન કાફિરો અને દુષ્ટોની રૂહોનું રહેવાનું ઠેકાણું છે અને ઈલ્લિય્યીન મો'મિનો અને મુત્તકીઓનું રહેવાનું સ્થળ છે.

જન્નત અને દોઝખનું સ્થળ :

બયહકીએ નુબુવ્વતની દલીલોમાં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને સલામ (રદિ.)થી રિવાયત કરી છે કે જન્નત આસમાનમાં છે અને જહન્નમ જમીનમાં. ઈબ્ને જરીરે પોતાની તફસીરમાં હઝરત મઆઝ ઈબ્ને જબલ (રદિ.)થી રિવાયત કરી છે કે રસૂલે કરીમ ﷺથી સવાલ કરવામાં આવ્યો કે કુર્આને કરીમમાં આવ્યું છે કે કયામતના દિવસે જહન્નમને લાવવામાં આવશે. وجِاىٓءَ يومئذٍ بجهنّم તેનો

અર્થ શું છે ? જહન્નમને ક્યાંથી લાવવામાં આવશે ? તો રસૂલે કરીમ ﷺએ કહ્યું કે જહન્નમને સાતમાં આસમાનેથી લાવવામાં આવશે અને રિવાયતથી જાણ થાય છે કે જહન્નમ સાતમી જમીનમાં છે, ત્યાંથી ભડકીને બધા જ સમંદરો અને નદીઓની આગમાં ભળી જશે અને બધાની સામે આવી જશે. જહન્નમને લાવવાનો આ અર્થ પણ હોઈ શકે છે. એ જ રીતે જે રિવાયતોમાં આવ્યું છે કે સિજ્જીન જહન્નમના એક સ્થળનું નામ છે તે પણ આનાથી સમજાય ગયું. વલ્લાહુ અઅ્લમુ.

(મઝહરી)

كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ માં مرقوم (મરકૂમ)નો અર્થ આ સ્થળે مختوم (મખ્તૂમ) છે, એટલે કે સીલ મારવામાં આવેલ. ઈમામ બગવી અને ઈબ્ને કષીર (રહ.)એ ફરમાવ્યું કે આ વાક્ય સિજ્જીનના સ્થળની તફસીર નથી બલકે એનાથી પહેલાં જે كِتٰبُ الْفُجَّارِ આવ્યું છે તેનું વર્ણન છે. અર્થ એ છે કે કાફિરો અને દુષ્ટોના આ'માલનામાઓ સીલ મારીને સુરક્ષિત કરી દેવામાં આવશે કે તેમાં કોઈ જ સુધારા વધારા કે ઘટાડાની શક્યતા રહેશે નહીં અને તેમના સુરક્ષિત કરવાનું સ્થળ સિજ્જીન છે, અહીંયાં જ કાફિરોની રૂહો એકઠી કરવામાં આવશે.

كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ માં શબ્દ رَانَ (રાન) એ رَيْنَ (રયન)થી બને છે જેનો અર્થ "કાટ અને મેલ" છે. ભાવાર્થ એ છે કે તેમના દિલો ઉપર તેમના ગુનાહોના કારણે કાટ ચઢી ગયો છે અને જે રીતે કાટ લોઢાને ખાઈને માટી બનાવી દે છે તે જ રીતે તેમના ગુનાહોના કાટે તેમના દિલોની ક્ષમતા સમાપ્ત કરી દીધી જેનાથી ભલા અને બુરાનો તફાવત કરવાની શક્તિ ચાલી ગઈ. હઝરત અબૂ હુરયરહ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલે કરીમ ﷺએ ફરમાવ્યું કે મો'મિન બંદો જ્યારે કોઈ ગુનોહ કરે છે તો તેના દિલ ઉપર એક કાળું ટપકું લાગી જાય છે, જો તેણે તવબહ કરી લીધી અને તેના ઉપર પસ્તાવો કરીને આગળ માટે પોતાના અમલ ઠીકઠાક કરી લીધા તો આ કાળું ટપકું ભૂંસાઈ જાય છે અને દિલ પોતાની અસલી હાલત ઉપર રોશન થઈ જાય છે અને જો તેણે તવબહ ન કરી બલકે પોતાના ગુનાહોમાં વધારો કરતો ચાલ્યો ગયો તો આ કાળાશ તેના આખા દિલ ઉપર છવાઈ જાય છે અને તેનું જ નામ રાન છે જે કુર્આન મજીદની આયત بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ માં ઉપસ્થિત છે.

(રવાહુ બગવી, સહીહ નસાઈ, ઈબ્ને માજહ, ઈબ્ને હબ્બાન, હકિમ, મઝહરી)

શબ્દ كَلَّا (કલ્લા) જે આયતની શરૂઆતમાં છે તેને શબ્દ ردع કહે છે જેનો અર્થ દૂર કરવાનો અને રદિયો આપવાનો પણ થાય છે. પહેલી આયતોમાં કાફિરોના જૂઠાડવાનું વર્ણન હતું કે તેઓ કુર્આનની આયતોને વાર્તાઓ કહીને જૂઠાડે છે, આ આયતમાં શબ્દ كَلَّا થી તેનો રદિયો આપવામાં આવ્યો છે કે આ અજ્ઞાનીઓએ પોતાના ગુનાહોના અંબારમાં સંડોવાયેલા હોવા છતાં પોતાના દિલોની તે પ્રકાશ અને ક્ષમતા સમાપ્ત કરી દીધી છે જેનાથી સત્ય અને અસત્યને ઓળખવામાં આવે છે અને આ ક્ષમતા અલ્લાહ તઆલા દરેક માનવીના કુદરતી, પ્રાકૃતિક સ્વભાવમાં મૂકે છે. અર્થ એ છે કે તેમનું આ જૂઠાડવું કોઈ દલીલ અથવા બુદ્ધિ કે સમજદારીની બીનાએ નથી બલકે તેનું કારણ એ છે કે તેમના દિલો આંધળા થઈ ચૂક્યા છે અને તેમને ભલું બુરું નજરે પડતું જ નથી.

اِنَّهُمۡ عَنۡ رَّبِّهِمۡ يَوۡمَئِذٍ لَّمَحۡجُوۡبُوۡنَ એટલે કે કયામતના દિવસે આ કાફિરો અને દુષ્ટો પોતાના પરવરદિગારના દર્શનથી વંચિત થઈ જશે અને તેમને પાછા ધકેલી દેવામાં આવશે, આ તેમના તે અમલની સજા હશે કે તેમણે દુનિયામાં સત્યને ઓળખ્યું ન હતું તો હવે પોતાના પરવરદિગારના દર્શનના કાબેલ રહ્યા નથી. હઝરત ઈમામ માલિક અને શાફઈ (રહ.)એ કહ્યું કે મો'મિનો અને અવલિયા અલ્લાહને અલ્લાહ તઆલાના દર્શન નસીબ થશે નહિતર પછી કાફિરોને દૂર રાખવાનો કોઈ મતલબ જ ન હોત.

ખુલાસો :

અમુક મોટા ઉલમા કહે છે કે આ આયત એની દલીલ છે કે દરેક માણસ પોતાની પ્રકૃતિની રૂએ અલ્લાહ તઆલાની મહોબ્બત માટે મજબૂર હોય છે અને તેથી દુનિયાના સામાન્ય કાફિરો ભલે ગમે એટલા કુફ્ર અને શિર્કમાં સંડોવાયેલા હોય અને અલ્લાહ જલ્લ શા'નુહૂની જાત અને તેની સિફતો વિશે ખોટા અકીદાઓ રાખતા હોય પરંતુ એટલી વાત સૌમાં સરખી છે કે અલ્લાહ તઆલાની મોટાઈ, તેનું સન્માન અને મહોબ્બત સૌના દિલોમાં હોય છે અને પોતપોતાના અકીદાઓ અને માન્યતાઓ પ્રમાણે તેની જ શોધખોળ અને તેની જ રજામંદી માટે ઈબાદતો અને પૂજાપાઠ કરે છે, માર્ગ ખોટો હોય છે તેથી તેઓ સાચી ઈચ્છિત મંઝિલ ઉપર પહોંચી શકતા નથી પરંતુ તેમને તે સાચી મંઝિલની તલબ હોય છે. આ દલીલનું

કારણ એ છે કે જો કાફિરોમાં અલ્લાહ તઆલાના દર્શન કે ઝિયારતનો શોખ ન હોત તો તેમને એવું કહેવામાં ન આવત કે તેઓ ઝિયારતથી વંચિત રહેશે, કારણ કે જે વ્યક્તિ કોઈને જોવાનો કે તેના દર્શન કરવાનો તલબગાર જ નથી બલકે નફરત કરે છે તેના માટે તેને ન જોવું એ કોઈ સજા નથી કે તેને તેના દર્શનથી વંચિત કરવામાં આવે.

اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِىْ عِلِّيِّيْنَ માં શબ્દ عِلِّيِّيْنَ (ઈલ્લિય્યીન) અમુક લોકો સમીપ عـلـو (ઉલૂ)નું બહુવચન છે અને તેનો ભાવાર્થ ઉચ્ચ દરજ્જો અથવા ઊંચી મહાનતા છે અને શબ્દ સિજ્જીન વિશે ઉપર આવી ચૂક્યું છે કે હઝરત બરાઅ્ બિન આઝિબ (રદિ.)ની રિવાયતથી સાબિત છે કે ઈલ્લિય્યીન સાતમાં આસમાન ઉપર અર્શ ઉપર એક સ્થળ છે જેમાં મો'મિનોની રૂહો અને તેમના અમલોની ખાતાવહીઓ રાખવામાં આવે છે અને આગળ જે كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ આવ્યું છે તે પણ ઈલ્લિય્યીનની તફસીર નથી બલકે નેક લોકોના આ'માલનામાનું વર્ણન છે જેના વિશે ઉપરોક્ત اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ માં આવ્યું છે.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ માં يَشْهَدُ (યશહદુ) એ شُهُوْد (શુહૂદ)થી બને છે જેનો અર્થ હાજર હોવાનો અને નજરે જોવાનો થાય છે. અમુક તફસીરકારોએ કહ્યું કે આયતનો ભાવાર્થ એ છે કે નેક અને મુત્તકી લોકોના આ'માલનામાઓને નિકટવર્તી મુકર્રબીન જોતા હશે અને આ નિકટવર્તી મુકર્રબીનથી ભાવાર્થ ફરિશ્તાઓ છે અને જોવાથી ભાવાર્થ તેમની દેખરેખ અને સુરક્ષા છે. અર્થ એ છે કે નેક અને મુત્તકી લોકોના આ'માલનામાઓ ફરિશ્તાઓની દેખરેખ હેઠળ હશે. (કુર્તુબી) અને "શુહૂદ"થી ભાવાર્થ "હાજર હોવાનો" અર્થ લેવામાં આવે તો યશહદૂની ઝમીર કિતાબના બદલે ઈલ્લિય્યીન તરફ ઢળેલી હશે જેનો અર્થ એ થશે કે મુકર્રબીન લોકોની રૂહો આ જ ઈલ્લિય્યીનના સ્થળે હાજર થશે. કારણ કે આ જ સ્થળ તેમની રૂહોને થોભવા માટે બનાવવામાં આવી છે જે રીતે સિજ્જીન કાફિરોની રૂહોનું થોભવાનું સ્થળ છે. તેની દલીલ તે હદીષ છે જે સહીહ મુસ્લિમમાં અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.)થી રિવાયત થઈ છે કે રસૂલે કરીમ ﷺએ ફરમાવ્યું, શહીદોની રૂહો અલ્લાહ તઆલા નજીક લીલા રંગના પક્ષીઓના સ્વરૂપે હશે જે જન્નતના બગીચાઓ અને નહેરોની સેર કરતા હશે અને

તેમના રહેવાનું સ્થળ "કંદીલ" હશે જે અર્શની નીચે અધ્ધર છે. આથી જાણ થઈ કે શહીદોની રૂહો અર્શ હેઠળ રહેશે અને જન્નતની સેર કરી શકશે તથા સૂરએ યાસીનમાં હબીબ નજ્જારની જે ઘટના આવી છે قِيۡلَ ادۡخُلِ الۡجَنَّةَ قَالَ يٰلَيۡتَ قَوۡمِىۡ يَعۡلَمُوۡنَ بِمَا غَفَرَ لِىۡ رَبِّىۡ તેનાથી જાણ થઈ કે હબીબ નજ્જાર મોતની સાથે જ જન્નતમાં દાખલ થઈ ગયા અને અમુક હદીષની રિવાયતોથી પણ મો'મિનીનની રૂહોનું જન્નતમાં હોવું જાણ થાય છે. તે સૌનો ખુલાસો એક જ છે કે રૂહોનું થોભવાનું સ્થળ સાતમાં આસમાન ઉપર અર્શ હેઠળ છે અને આ જ સ્થળ જન્નતનું પણ છે. તે રૂહોને જન્નતની સેર કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે અને અહીંયાં જો કે આ પરિસ્થિતિ مُقَرَّبِيۡنَ (મુકર્રબીન)ની તેમની ઉચ્ચ વિશિષ્ટતાઓ અને ફઝીલતોના કારણે વર્ણન કરવામાં આવી છે પરંતુ વાસ્તવમાં આ થોભવાનું સ્થળ બધા જ મો'મિનોની રૂહોનું પણ છે જેમકે કા'બ બિન માલિક (રદિ.)ની હદીષમાં છે કે રસૂલે કરીમ ﷺ એ ફરમાવ્યું કે,

اِنَّمَا نَسَمَةُ الۡمُؤۡمِنِ طَائِرٌ يُعَلَّقُ فِىۡ شَجَرِ الۡجَنَّةِ حَتّٰى تَرۡجِعَ اِلٰى جَسَدِهٖ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ

(رَوَاهُ مَالِكٌ وَالنَّسَائِىُّ بِسَنَدٍ صَحِيۡحٍ)

"મો'મિનની રૂહો એક પક્ષી સ્વરૂપે જન્નતના વૃક્ષો ઉપર ઉડતી રહેશે એટલે સુધી કે કયામતના દિવસે પોતાના શરીરમાં ફરી પાછી આવશે."

અને આ જ વિષયની એક હદીષ ઉમ્મે હાની (રદિ.)ની રિવાયતથી મુસ્નદે અહમદ અને તબરાનીમાં આવી છે.

(મઝહરી)

રૂહોને થોભવાનું સ્થળ એટલે કે મોત પછી માનવીની રૂહોનું સ્થાન ક્યાં છે ? :

આ બાબતમાં હદીષની રિવાયતમાં દેખીતો વિરોધાભાસ છે. સિજ્જીન અને ઈલ્લિય્યીનની તફસીરમાં જે રિવાયતો ઉપર વર્ણન કરવામાં આવી તેનાથી જાણ થાય છે કે કાફિરો અને દુષ્ટોની રૂહો સિજ્જીનમાં રહે છે જે સાતમી જમીનમાં છે અને મો'મિનોની રૂહો ઈલ્લિય્યીનમાં રહે છે જે સાતમાં આસમાન ઉપર અર્શ હેઠળ છે અને પ્રસ્તુત રિવાયતોમાં અમુકથી એ પણ જાણ થાય છે કે

કાફિરોની રૂહો જહન્નમમાં અને મો'મિનોની રૂહો જન્નતમાં રહેશે અને હદીષની અમુક રિવાયતોથી એ જાણ થાય છે કે મો'મિનો અને કાફિરો બંનેની રૂહો તેમની કબરોમાં રહે છે જેમકે હઝરત બરાઅ્ બિન આઝીબ (રદિ.)ની લાંબી હદીષમાં છે કે જયારે મો'મિનોની રૂહને ફરિશ્તા આસમાનમાં લઈ જાય છે તો અલ્લાહ તઆલા કહે છે કે મારા આ બંદાનું આ'માલનામું ઈલ્લિય્યીમાં લખી આપો અને તેને જમીન તરફ પાછો મોકલી આપો કારણ કે તેને મેં જમીનથી જ પેદા કર્યો છે અને મૃત્યુ પછી તેમાં જ પાછા ભેળવી દઈશ અને પછી આ જ જમીનથી તેમને ફરીવાર જીવીત કરીને કાઢીશ. આ હુકમ ઉપર ફરિશ્તા તેની રૂહને કબ્રમાં પાછી મોકલી દે છે, એ જ રીતે કાફિરની રૂહ માટે આસમાનના દરવજા ખોલવામાં આવશે નહીં અને એ જ હુકમ થશે કે તેને તેની કબ્રમાં પાછો મોકલી દો. ઈમામ ઈબ્ને અબ્દુલબર્રએ તેને જ અગ્રિમતા આપી છે કે સૌની રૂહો મોત પછી કબરમાં જ રહે છે, તેમાં પ્રથમ અને બીજી રિવાયતોમાં જે આ વિરોધાભાસ જોવા મળે છે કે રૂહોમાંથી અમુક મો'મિનોની રૂહોનું ઈલ્લિય્યીનમાં રહેતી હોવાનું જાણ થાય છે અને અમુક જન્નતમાં રહેતી હોવાનું; જો વિચાર કરવામાં આવે તો આ કોઈ વિરોધાભાસ કે મતભેદ નથી. કારણ કે ઈલ્લિય્યીનનું સ્થળ પણ સાતમાં આસમાન ઉપર અર્શ હેઠળ છે અને જન્નતનું પણ એ જ સ્થળ હોવાનું કુર્આનના ખુલાસાથી સાબિત છે, عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى તેમાં ખુલાસો છે કે જન્નત "સિદ્રતુલ મુન્તહા" પાસે છે અને તેનું સાતમાં આસમાનમાં હોવું હદીષથી સાબિત છે તેથી રૂહોનું સ્થળ જ્યારે ઈલ્લિય્યીન થયું તો તે જન્નતની જોડાજોડ છે અને તે રૂહોને જન્નતના બગીચાઓની સેર નસીબ થાય છે તેથી તેમનું સ્થાન જન્નત હોવાનું પણ કહી શકાય છે. એ જ પ્રમાણે કાફિરોની રૂહો સિજ્જીનમાં છે અને તે સાતમી જમીનમાં છે તથા હદીષથી એ પણ સાબિત છે કે જહન્નમ પણ સાતમી જમીનમાં છે અને તે સિજ્જીનવાળાઓને જહન્નમની આંચ અને ત્રાસ પહોંચતો રહેશે તેથી તેમનું સ્થાન જહન્નમમાં હોવાનું કહી દેવું પણ સાચું છે. અલબત્ત ઉપરોક્ત જે રિવાયતમાં રૂહોનું કબરોમાં રહેવું જાણ થાય છે દેખીતી રીતે પાછલી બંને રિવાયતોથી ઘણું અલગ છે. તેનો સુમેળ હઝરત કાઝી ષનાઉલ્લાહ પાનીપતી (રહ.)એ તફસીરે મઝહરીમાં આ વર્ણન દ્વારા સાધ્યો છે કે એ વાત અસંભવ નથી કે રૂહોનું અસલ ઠેકાણું ઈલ્લિય્યીન અને સિજ્જીન જ હોય

પરંતુ તેમની રૂહોનો એક ખાસ સંપર્ક અને સંબંધ કબરો સાથે પણ કાયમ હોય. આ સંપર્કની વાસ્તવિકતા તો અલ્લાહ તઆલા સિવાય કોઈ નથી જાણી શકતું પરંતુ જે રીતે સૂર્ય, ચંદ્ર આસમાનમાં છે અને તેના કિરણો પૃથ્વી ઉપર પડીને તેને પ્રકાશિત પણ કરે છે અને ગરમ પણ રાખે છે. એ જ પ્રમાણે ઈલ્લિય્યીન અને સિજ્જીનની રૂહોનો સંપર્ક અદષ્ય રીતે કબરો સાથે પણ હોઈ શકે છે અને આ તે બધા જ નિવેદનોનો સુમેળ સાધવા માટે હઝરત કાઝી ષનાઉલ્લાહ પાનીપતી (રહ.)એ સૂરએ નાઝીઆતની તફસીરમાં જે હમણા ગુઝરી ચૂકી છે લખ્યું છે. તેનો ખુલાસો છે કે રૂહના બે પ્રકારો છે, એક "જિસ્મે લતીફ" છે જે માનવીના શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે અને તે ભૌતિક શરીર છે પરંતુ લતીફ અદષ્ય રહે છે અને તેને જ માનવીનું મન અથવા નફ્સ કહેવામાં આવે છે. બીજી રૂહ "જૌહરે મુજર્રદ" છે એટલે કે તે દેખાતું નથી અને ભૌતિક પણ નથી અને તે આ માનવીની રૂહ સાથે અથવા મન સાથે સંપર્કમાં રહે છે અને તે જ તેની જિંદગી છે તેથી તેને રૂહુર્રૂહ કહી શકાય છે. માણસના શરીરથી સંબંધ તો આ બંને પ્રકારની રૂહોનો છે પરંતુ પ્રથમ પ્રકારની રૂહ માણસના શરીરની અંદર રહે છે જેના નીકળી જવાનું નામ મોત છે. બીજી રૂહને આ પહેલી રૂહ સાથે નજીકનો સંબંધ તો છે પરંતુ આ સંબંધની વાસ્તવિકતા માત્ર અલ્લાહ તઆલાને જ ખબર છે, તેના સિવાય કોઈ જાણતું નથી. મૃત્યુ પછી પ્રથમ રૂહ તો આસમાનમાં લઈ જવામાં આવે છે પછી કબરમાં પાછી મોકલી દેવામાં આવે છે, તેનું રહેવાનું ઠેકાણું કબ્ર જ છે. તેના જ ઉપર અઝાબ અને સવાબ થાય છે અને રૂહે મુજર્રદ ઈલ્લિય્યીન અને સિજ્જીનમાં રહે છે. આ જ રીતે રૂહોને થોભવાના સ્થળો જન્નત અથવા ઈલ્લિય્યીનમાં અથવા તો તેનાથી વિપરીત જહન્નમ અથવા સિજ્જીનમાં હોવું રૂહે મુજર્રદના આધારે છે અને તેમનું કબ્રમાં થોભવું રૂહના પ્રથમ પ્રકાર એટલે કે નફ્સના આધારે છે જે જિસ્મે લતીફ છે અને મૃત્યુ પછી કબરમાં રહે છે. વલ્લાહુ અઅ્લમુ.

وَفِى ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ માં શબ્દ تَنَافُسُ નો અર્થ છે અમુક વ્યક્તિઓનું કોઈ ખાસ પ્રિય અને ઈચ્છિત વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે દોડવું જેથી બીજાઓથી પહેલાં તે તેને પ્રાપ્ત કરી લે. અહીંયાં જન્નતની નેઅ્મતોનું વર્ણન કર્યા પછી અલ્લાહ તઆલાએ ગાફેલ પ્રકૃતિના માનવીનું એ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે કે આજે તમે લોકો જે વસ્તુઓને પ્રિય અને ઈચ્છિત સમજી તેને પ્રાપ્ત કરવામાં

આગળ વધવાના પ્રયત્નોમાં લાગ્યા છો તે અધૂરી અને ફના થનાર નેઅ્મતો એ પાત્ર નથી કે તેમને જિંદગીનો હેતુ સમજી તેના માટે એકબીજાથી આગળ નીકળવાની હરિફાઈ અને દોડ લગાવો બલકે તેમાં તો જો કરકસર અને ચલાવી લેવાની વૃત્તિથી કામ લઈ એવું સમજી લો કે આ અમુક દિવસની રાહતનો સામાન હાથથી જો નીકળી જશે તો કોઈ મોટા દુઃખની કે આઘાતની વાત નથી, એવું નુકસાન નથી કે જેની ભરપાઈ જ ન થઈ શકે અલબત્ત પ્રિય અને હરિફાઈ કરવા માટે દોડવાની વસ્તુ તો આ જન્નતની નેઅ્મતો છે જે દરેક રીતે સંપૂર્ણ પણ છે અને કાયમી પણ છે. મર્હૂમ અકબર ઈલાહાબાદીએ ઘણું સારું કહ્યું છે,

યે કહાં કા ફસાના હે સુદો ઝિયાં; જો ગયા સો ગયા, જો મિલા સો મિલા.

કહો ઝહન સે ફુરસતે ઉમ્ર હે કમ; જો દિલા તો ખુદા હી કી યાદ દિલા.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ આ આયતોમાં અલ્લાહ તઆલાએ સત્યવાદીઓની સાથે જૂઠા લોકોની કાર્યપદ્ધતિનો સંપૂર્ણ નકશો ખેંચ્યો છે કે કાફિરો અને જૂઠા લોકો મો'મિનીન અને સત્યવાદીઓ ઉપર કટાક્ષ કરી, ઠઠ્ઠો મશ્કરી કરી હસે છે અને દિલ્લગી કરે છે અને જ્યારે સત્યવાદીઓ તેમની સામે આવે છે તો આ લોકો પરસ્પર એકબીજાને આંખના ઈશારા કરે છે જેનાથી તેમનો હેતુ ઠઠ્ઠો મશ્કરી કરવાનો અને ત્રાસ પહોંચાડવાનો હોય છે પછી જ્યારે આ કાફિર જૂઠાઓ પોતપોતાના ઠેકાણે પાછા આવે છે તો મો'મિનોની સાથે જે ઠઠ્ઠો મશ્કરી અને કટાક્ષ કર્યા છે તેની પરસ્પર ચર્ચા કરી આનંદ લે છે કે અમે તે લોકોને ખૂબ અપમાનિત કર્યા અને જ્યારે આ કાફિરો મો'મિનોને જુએ છે તો દેખીતી રીતે હમમર્દીની ભાષામાં; પરંતુ વાસ્તવમાં ઠઠ્ઠો મશ્કરી કરવા માટે એવું કહે છે કે આ બીચારા ઘણા ભોળી તબિયતના બેવકૂફ લોકો છે કે તેમને મુહમ્મદ (ﷺ)એ માર્ગ ભટકાવી દીધા છે.

વર્તમાન પરિસ્થિતિની સમીક્ષા કરવામાં આવે તો અત્યારે જે અમુક લોકો નવા શિક્ષણની નહૂસતથી દીન અને આખિરતથી નચિંત થઈ ચૂક્યા હોય છે, અલ્લાહ તઆલા અને રસૂલ ઉપર તેમનું ઈમાન ફક્ત નામનું રહી જાય છે, તેઓ ઉલમા અને નેક લોકો સાથે બિલકુલ ઉપરોક્ત પ્રકારનો જ વ્યવહાર કરે છે. અલ્લાહ તઆલા મુસલમાનોને આ ભયાનક અઝાબથી છુટકારો આપે અને નેક

www.maarifulqurangujarati.com

મો'મિનો માટે આ આયતમાં દિલાસાનો ઘણો મોટો સામાન છે કે તેઓ તેમના ઠઠ્ઠા મશ્કરીની પરવા ન કરે. કોઈએ ઘણું સારું કહ્યું છે,

હંસે જાને સે જબતક હમ ડરેંગે

ઝમાના હમપે હંસતા હી રહેગા.

تَمَّتْ سُوْرَةُ التَّطْفِيْفِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لَيْلَةَ يَوْمُ الْاِثْنَيْنِ ١٢ شَعْبَانُ ١٣٩١هـ

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! સૂરએ તત્ફીફ પૂર્ણ થઈ.

❑❑❑❑❑❑❑❑❑❑❑

તારીખ : ૨૪ જાન્યુઆરી ૨૦૧૫ મુતાબિક ૩ રબિઉલ આખિર ૧૪૩૬ હિજરી

ગુજરાતી અનુવાદક : ઈલ્યાસ પટેલ ખાનપુરી

મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતી
મૂળ તફસીર લખનાર : હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફી સા. (રહ.)
ગુજરાતી અનુવાદક : ઈલ્યાસ પટેલ ખાનપુરી
E-mail: saleh.printers786@gmail.com
Contact No.: 9898797394
પ્રકાશક (પ્રિન્ટેડ કોપી) : હઝ. મવલાના ઈસ્માઈલ ભૂતા સા. (દા.બ.)
મોહતમિમ : જામિઅતુલ બનાત ટંકારીઆ
ફોન નં. : (૦૨૬૪૨) ૨૭૦૩૩૦ / ૨૭૦૮૩૨
www.maarifulqurangujarati.com